

Романів О.Я., к.геогр.н., доц.
доц. кафедри туризму і готельно-ресторанної справи,
Державний університет «Житомирська політехніка»

РЕСУРСИ ДЛЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ ЖИТОМИРЩИНИ: ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ

Термін «рекреаційне лісокористування» запропонований у середині 1980-х рр. О. І. Тарасовим. Рекреаційне лісокористування – це сукупність явищ, які виникають у зв'язку з використанням лісу для туризму і відпочинку [2]. Рекреаційне лісокористування забезпечує: задоволення духовних потреб людини; підвищення продуктивності праці й творчої насаги; найбільш повне, комплексне використання лісових ресурсів; підвищення рівня обізнаності населення з діючими законами, правилами поведінки в лісах і відповідальністю людини за життя.

Використання лісів у рекреаційних цілях має виключну актуальність для Житомирщини. Область займає провідне місце в Україні за запасами лісових ресурсів. Загальний запас стовбурової деревини становить 152 млн. м³. На кожного жителя області припадає 0,7 га лісів, по Україні - 0,2 га. Лісистість становить у 2018 році 34,1%.

Загострення цікавості до оцінки рекреаційних лісів викликано низкою вагомих причин. Серед них не останню чергу відіграють масові нищівні лісові пожежі, які охопили область весною 2020 року. Тим більше, що на експлуатацію лісів Житомирської області ще й досі суттєвий вплив має щільність радіоактивного забруднення ґрунту цезієм-137, а при пожежі він вивільняється у атмосферу. Найбільше радіоактивне забруднення має ДП Овруцький лісгосп та Народицьке СЛГ. Найменшого забруднення зазнали південні райони Житомирщини.

Продемонструємо динаміку лісокористування у табл. 1 за даними Головного управління статистики у Житомирській обл. у табл. 1. за останні роки. Бачимо, що при тенденції до зростання площі рубок та доволі значних показниках кількості лісових пожеж площі щорічного відтворення лісів не забезпечують відновлення лісоресурсного потенціалу регіону: за представлений у таблиці період 2002-2018 рр. вирубано та знищено пожежами в сукупності 919,9 тис. га лісу, а відновлено лише 137,2 тис. га насаджень.

Таблиця 1
Основні показники ведення лісгосподарської діяльності Житомирщини (2000–2018 роки)

	Площа рубок, га	Кількість лісових пожеж, одиниць	Площа лісових земель, пройдена пожежами, га	Згоріло та пошкоджено лісу на пні, м ³	Площа відтворення лісів, тис.га
2002	44443	703	1104	2848	5,2
2003	45731	249	164	501	5,8
2004	48369	103	56	391	6,7
2005	51230	117	22	–	7,5
2006	55636	78	24	–	8,0
2007	55066	66	15	–	8,6
2008	51654	200	170	–	8,9
2009	43263	581	1485	9150	8,2
2010	52730	148	101	3	6,4
2011	57915	156	81	67	7,4
2012	55035	35	15	82	7,8
2013	59068	4	0	–	8,5
2014	53401	17	3	16	8,2
2015	58390	284	132	10	9,4
2016	53983	39	8	–	10,5
2017	62192	31	261	367	11,6
2018	68117	н/д	н/д	н/д	8,5

Джерело: дані Головного управління статистики у Житомирській області

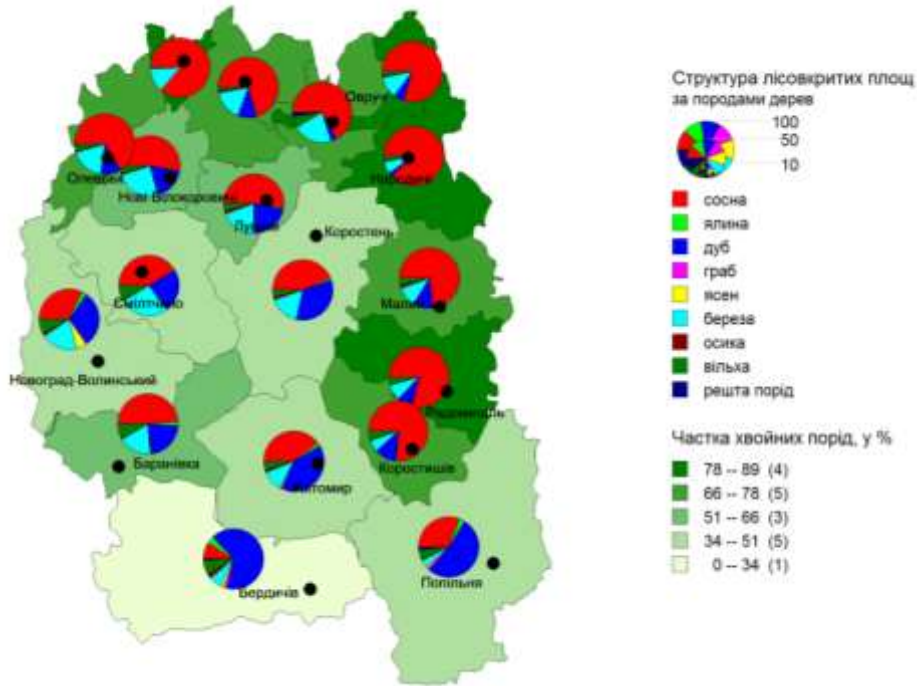
В умовах міського вибуху ліс розглядається як своєрідний «соціальний клапан», який забезпечує людині відпочинок від праці, стресів, шуму, антропогенного навантаження. Погоджуємося з М. Большаковим, який стверджує, що у майбутньому соціальне значення лісового господарства буде визначатися не продукцією з деревини, а захисною та рекреаційною функціями лісу [1].

У розподілі лісових ділянок за категоріями земель частка вкритих лісовою рослинністю земель області становить близько 93% загальної площі лісів. Інші 7% розподілені між незімкненими лісовими культурами (3%), зрубами (1%), не вкритими лісовими ділянками (3%), лісовими розсадами та плантаціями (менше 1%).

У породному складі лісів практично у всіх районах переважає сосна (рис. 1). Найбільша частка соснових насаджень – у північних районах області. У кількох господарствах на півдні області (Попільнянське, Бердичівське, Коростенське, Житомирське) переважаючою породою є дуб. Що ж стосується хвойних порід в цілому, то найменше їх в західних та південних районах.

Розглянувши на рис. 2. діаграму розподілу лісів за категоріями, робимо висновок, що більшу частину лісів у регіоні займають експлуатційні (68,5%), а значно менша частка припадає на рекреаційно-оздоровчі (12%), природоохоронного призначення (13%) та захисні ліси (6%).

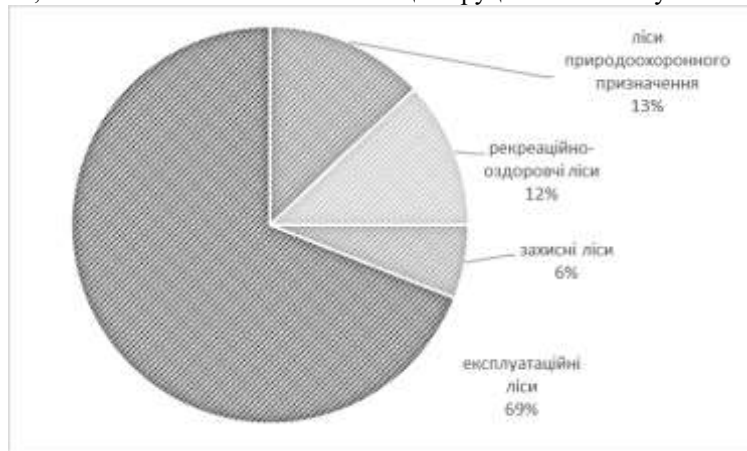
При розподілі лісів за категоріями захисності можна виділити експлуатійні (68,5%), далі заказники (10,6%). 8,6% займає лісгосподарська частина зеленої зони. Найменші показники мають площі під протиерозійними лісами (0,6%) та ліси уздовж смуг відведення автомобільних доріг.

Джерело: розробка автора за фондовими матеріалами Житомирського обласного управління лісового та мисливського господарства

Рис. 1. Породний склад лісів

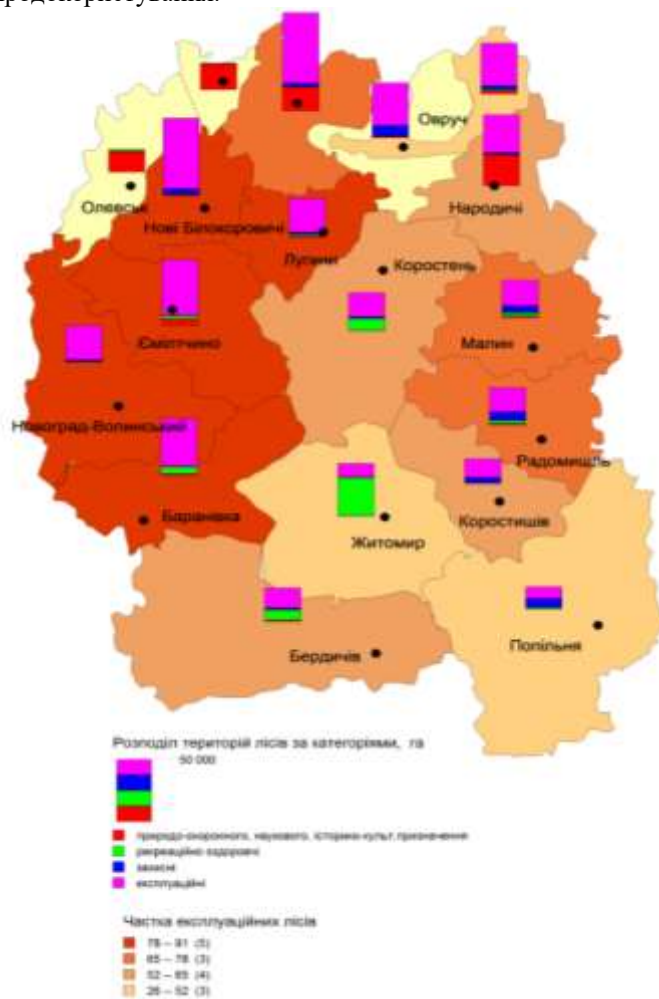
Режими експлуатації лісів поділяються на виключені з розрахунку господарського користування та на включені в розрахунок господарського користування. До першої групи, наприклад, входить частина лісів Народницького СЛГ (у зв'язку із незадовільним екостаном та їх заповідним режимом), Поліський природний заповідник, майже половина загальної площі Овруцького лісгоспу.

Джерело: розробка автора

Рис. 2. Розподіл лісів за категоріями

Видно, що найбільша частка експлуатаційних лісів у західних районах, а найменша – у південних. Найвища частка рекреаційно-оздоровчих лісів – поблизу великих населених пунктів області: Житомира, Коростеня, Бердичева, Новограда-Волинського (рис. 3). Саме у цих районах найбільший потенціал для лісорекреаційного природокористування.

Джерело: розробка автора за матеріалами Житомирського обласного управління лісового та мисливського господарства

Рис 3. Розподіл територій експлуатаційних лісів Житомирщини

О. І. Тарасов виділяє п'ять форм відпочинку (рекреаційного лісокористування) [2]:

- 1) дорожня – рекреанти переміщуються лише по дорогах з твердим покриттям;
- 2) бездорожня – рекреанти переміщуються по надґрунтовому покриву;
- 3) утилітарна (добувна) – рекреанти збирають дари лісу, рибалять, полюють;
- 4) бівуачна – рекреанти встановлюють палатки, розпалюють багаття;
- 5) транспортна – та ж бівуачна, але з використанням автомобілів;
- 6) кошова – рекреанти влаштовують у лісі тимчасове житло із заготовлею на місці будівельних матеріалів, дров тощо.

Всі ці форми лісорекреаційного природокористування присутні на Житомирщині. Проте у перспективі слід звернути увагу на розвиток таких видів діяльності в лісах як спортивний пішохідний туризм, велотуризм, спортивне орієнтування, пізнавальний краєзнавчий туризм. Насамкінець зауважимо, що при цьому структура та характеристика рекреаційного лісу повинна бути стійкою, естетично привабливою, високопродуктивною та максимально адаптованою до екологічних умов.

Список використаної літератури:

1. Большаков Н. М. Рекреационное лесопользование. Сыктывкар : СЛИ, 2006. 312 с.
2. Тарасов А. И. Рекреационное лесопользование. М.: Агропроиздат, 1986. 177 с.
3. <http://www.zt.ukrstat.gov.ua/>